

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
И
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

LXIII

Уређивачки одбор:

*др Јасна Влајић-Појовић, др Даринка Горџан-Премк, др Ирена Грицкаји,
др Милка Ивић, др Лили Лашкова, др Александар Лома,
др Софија Милорадовић, др Александар Младеновић, др Мирослав Николић,
др Асим Пецо, др Предраг Пијер, др Слободан Реметић, др Андреј Н. Собољев,
др Живојин Сјанојчић, др Срејко Танасић, др Зузана Тојолињска,
др Драго Ђујић, др Егон Фекејте, др Викџор Фридман*

Главни уредник:

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
2007

France Bezlaј: *Zbrani јezikoslovni spisi I–II*, Uredila Metka Furlan,
Ljubljana 2003, LXII + 1–689, XII + 693–1572
(Zbirka *Linguistica et philologica*)*

Међу петнаестак вредних и занимљивих наслова који су се појавили од оснивања библиотеке „Linguistica et philologica“ при научно-истраживачком центру Словеначке академија наука и уметности (ZRC SAZU)¹, издваја се један који чак и није оригинално дело, а ипак је изузетан, и по обиму и по значају — то су сабрани лингвистички радови Франце Безлаја.

Иако научно активан тек од средине прошлог века, Безлај је својим делом заправо обележио читаво 20. столеће словеначке лингвистике. Несвакидашњи спој ширине филолошких интересовања, студиозности у приступу проблемима као и невероватне марљивости захваљујући којој су ауторова истраживања и промишљања претакана у рукописе који су готово сви и публиковани — све то се стекло у овом изузетном човеку, научнику и професору. Када је Франце Безлај умро априла 1993. године,² увелико зашавши у девету деценију живота, иза њега је остао огроман опус, мноштво студија и неколико монографија, али и неокончан — мада приведен крају — четворотомни етимолошки речник словеначког језика.

Чак и ван уско стручних кругова, Безлај је био познат по својим монографским студијама о словеначким хидронимима (*Slovenska vod-*

* Овај приказ резултат је рада на пројекту бр. 148004 „Етимолошка истраживања српског језика и израда *Етимолошког речника српског језика*“, који у целини финансира Министарство науке Републике Србије.

¹ Тј. Znanstveno raziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti. До овог наслова серија није била нумерисана, али према нашем увиду, он је био 8. по реду (од њих 15 који су се појавили у периоду 1998–2006).

² Од овде лакше доступних некролога в. нпр. Ј. Влајић-Поповић, Франце Безлај (1910–1993), *Јужнословенски филолог* L, Београд 1994, 281–283.

na imena I–II, Ljubljana 1956–1961), о историји словеначког језика (*Eseji o slovenskem jeziku*, Ljubljana 1967), али дело по коме је овај словениста и слависта првенствено био и остао препознатљив — а са којим се истовремено и сам идентификовао као са својим животним делом — јесте етимолошки речник словеначког језика (*Etimološki slovar slovenskega jezika I–IV*, Ljubljana 1977, 1982, 1995, 2005). Након пробне свеске (*Poskusni zvezek*, Ljubljana 1963), лично је уредио прва два тома, објављивање трећег замало није дочекао, док су последњи том, у коме је Безлај аутор лавовског дела одредница, његови сарадници Метка Фурлан и Марко Сној окончали 2005. године.

Оно у чему се Безлајева свестраност нарочито огледа, као изврсна допуна разноврсности његовог научног дела, јесте педагошки рад, не само на факултету (како у настави, тако у предавањима на летњим семинарима словеначког и српскохрватског језика намењеним страним славистима), већ и у радионици етимолошког речника при Етимолошко-ономастичком одељењу Института за словеначки језик Словеначке академије наука и уметности, којој се у потпуности посветио након званичног пензионисања 1980. године. Некадашњи пасионирани пчелар извео је више нараштаја научних наследника који су његово започето дело не само завршили већ и наставили.

Тако се десило да је десет година након смрти Франце Безлај добио споменик какав се само пожелети може — и каквим мало ко може да се похвали: збирку свих чланака и студија које је током четири деценије објављивао у различитим домаћим и страним часописима и зборницима. Истински подвиг издавања овакве двотомне збирке могао је настати само из великог пијетета — а то уредник ове збирке, Метка Фурлан, вишегодишња сарадница Безлајева, гаји према свом учитељу и његовом делу. Али збирке вероватно не би било ни без њеног, данас тако ретког, осећања одговорности према будућим генерацијама и колегијалности према широкој публици словениста и слависта. Сви они су у овом делу добили лако доступну ризницу података из словеначке и словенске историјске и упоредне граматике, ономастике, етимологије — из читавог фондуса Безлајевог знања и размишљања. Већ и пуко сабирање по свету расутих чланака било би драгоцено, али захваљујући одлично промишљеним пропратним регистрима ова збирка поприма квалитет једног енциклопедијског дела. Овај приказ неће се — и не може се — бавити самим радовима садржаним у збирци, већ структуром и функционалношћу ове монографије посматране из угла стручног корисника, па и лаика.

Већ на први поглед у очи пада обим ове збирке, али њен значај за словенистику и славистику, као и размере подухвата који је начи-

њен њеним састављањем и оваквим организовањем, откривају се тек накнадно и постепено. Ова два тома могу се читати на различите начине: редом, по садржају или према неком од више регистара, али увек заправо у оригиналу — са изузетком рукописа неких предавања и једног броја тешко читљивих чланака, који су за ову прилику прекуцани, сви радови су дати као факсимили изворних чланака. Шаренило фонтова, латиничних али и ћириличних, узгред може да послужи и као хронолошки преглед развоја штампарских стандарда до кога је дошло током само једног људског радног века, у распону од једва пола столећа.

Дело је због физичког обима подељено у две књиге, али је организовано као јединствена целина са предговором, списком литературе и извора, скраћеницама, централним делом од неколико тематски заокружених поглавља (унутар којих се чланци нижу хронолошким редом), градираних од оних која се баве општијим и озбиљнијим питањима ка посебним или од релативно мањег научног значаја (као што су прикази, рецензије, портрети других лингвиста у поводу њихових јубилеја или смрти итд.). Затим следи додатак који чине Безлајев чланак са пчеларском тематиком и етнографски списи, да би на крају дошла мања — али и те како драгоцен поглавља Исправке, Библиографија Франце Безлаја, затим Регистар речи и имена, Предметни регистар и на концу Персонални регистар — сви рађени „пешке“ (како се уредница сама изразила у Предговору), дакле промишљањем вредности и места сваког појединачног уноса, а не механичким одабиром неког аутоматизованог програма.

Али кренимо од почетка, редом. Због двотомности овог дела, прва књига почиње са два садржаја. Након општег садржаја (VII), како смо га управо изложили, долази детаљни садржај саме прве књиге (XVII–XIX). Између њих се налази Предговор (IX–XV), у коме је уредница након краћег прегледа Безлајевог животног и стручног пута детаљно описала — и образложила — концепт збирке коју је направила, проблеме са којима се суочавала, решења до којих је дошла, назначила пропусте који се нису могли избећи (нпр. немогућност разрешавања неких скраћеница, в. наредни пасус). Методичност и студиозност уреднице, уз истовремену склоност практичним и разумним (техничким) решењима огледа се у сваком проблему на који се осврће: нпр. у дилеми како се односити према прилозима који су били објављени на различитим местима а међу собом се минимално разликују, определила се да управо објављивањем обеју верзија прикаже Безлајеву способност варирања стила у обраћању различитој публици.

Иако Безлајев интегрални опус броји чак 260 библиографских јединица,³ ова монографија их садржи „свега“ 184, штампане на око 1300 страница. Ову разлику од преко 70 јединица чине не само туце монографија (осим индивидуалних наслова ту је и неколико колективних дела у којима је Безлај сарађивао), затим десетак превода и петнаест радова из пчеларства објављених под псеудонимом Иноћенц Ревај, већ и уредничко сажимање неколико серијских чланака, обједињених истим насловом, у јединствене целине које се тако данас прате боље него када су оригинално објављиване у наставцима.⁴

Један од највећих проблема, проистекао из чињенице да су се у овој збирци нашли наслови публиковани током више од пола столећа, јесте шаренило скраћеница које је Безлај користио — што никако није израз његове техничке неконзистентности већ ствар различитих узуса који су се временом мењали.⁵ Ово се тиче не само општих скраћеница и оних које се односе на лингвистичку терминологију (нпр. акузатив се бележи на пет начина: *acc.*, *ak.*, *akk.*, *akuz.*, *akz.*), него и много сложенијег и битнијег система скраћивања наслова литературе и извора. Ту је уредница прибегла свођењу више (застарелих) варијанти на само једну (савремену) под којом се налази комплетно разрешење тј. сви подаци о дотичном делу, док се све остале скраћенице упућују на њу. Нпр. и *Pirona, DFr*² и *Pirona, Voc. Friul.* упућују се на *Pirona*, затим су и *Pokorny, Idg. Wb.* и *Pokorny VWb.* упућени на *Pokorny, IEW* итд. Колико год овај начин у коначној реализацији деловао логичан и једини могућ, требало је одлучити се за њега и доследно га спровести, што сигурно није било лако нити једноставно. Поврх свега, један број скраћеница (по процени уреднице можда чак 10 посто њих) ипак није могао бити дешифрован.

Остатак прве књиге чини прво — и истовремено кључно — тематски обједињено поглавље *Med besedami in imeni* (3–689), и само

³ Ту спадају и овде премијерно штампани рукописи (откривени тек у заоставштини) два предавања *Južnoslovenska leksika kot vir informacij za praslovensko dijalektologijo* и *Slovenačke i zapadnohrvatske leksičke zanimljivosti*, одржана на XX семинару за стране слависте августа 1969. године у Задру — што је информација установљена на основу програма тог семинара. Ово је само један од примера детективског посла којим се уредница неретко бавила.

⁴ Нпр. *Na robu srbohrvatskega (in slovenskega) etimološkega slovarja* (9 наставака) или *Blišč in beda slovenskega jezika* (10 наставака) итд.

⁵ Иако уредница то не експлицира, разноликост свакако потиче и од посебних захтева појединих гласила, као и специфичности праксе неких националних школа — што је све у крајњој линији последица бројности језика на којима је Безлај објављивао (већина словенских и неколико европских).

раздвојено на расправе и чланке (којих има 82) и ситније прилоге (њих 17). Ту се налазе радови са лексиколошком, етимолошком, ономастичком и лингвогенетском тематиком који чине срж Безлајевог лингвистичког опуса карактеристичног, између осталог, по честом одсуству границе између апелативне и ономастичке лексике. У тим чланцима се одмах испод новоодштампаног наслова рада наводи где је он првобитно публикован, док бројеви на маргинама означавају оригиналну пагинацију. Код радова који за ову прилику нису скенирани него поново прекуцани, изворни формат редова није могао бити очуван, али је информација о некадашњој пагинацији ипак дата тако што је почетак нове странице маркиран двема усправним цртама. Садржај живих глава није оригиналан, већ прилагођен овом издању. У принципу се у факсимилима чланака на левој страни налази наслов рада, а на десној назив и број часописа, као и опсег страна које дотични рад обухвата (нпр. *Jezik in slovstvo IX*, 1964, 37–44), док се за текстове који оригинално и нису били штампани — као што су предавања — даје само укупан обим куцаног текста (нпр. *II seminar SJLK, Ljubljana 1966*, 17 str.). Живе главе су увек дате латиницом, без обзира на писмо самог чланка (нпр. наслов руског часописа *Этимология*, транскрибован је у живој глави као *Ėtimologija 1973, 1975, 181–190*).

У другој књизи након поновљеног општег садржаја (V) долази њен детаљни садржај (VII–XI), а онда следи остатак монографије (693–1572), са поглављима тематски посвећеним граматички (693–732, са 5 наслова), словеначком језику (733–791, са 6 наслова), етимолошком речнику словеначког језика (793–824, са 4 наслова), приказима, рецензијама, интервјуима (825–1234). Ово последње поглавље највише је рашчлањено: на приказе књига (са 24 наслова), друге прилоге и белешке (са 12 наслова), затим сегмент насловљен *Портрети* (са 21 прилогом о истакнутим лингвистима, од Миклошича до Јоже Стабеја, у поводу неког њиховог јубилеја или смрти — између осталих и некролог Александру Белићу), а потом сегмент духовито назван *Аутопортрети* (са 8 интервјуа са професором Безлајем који су се појавили у словеначкој штампи од 1963. до 1992. године).

Последње поглавље насловљено *Додатак (1235–1277)* садржи избор из делова Безлајевог ауторског опуса ван домена лингвистике: у сегменту о пчеларству налази се обиман чланак објављен у стручном часопису *Slovenski čebelar* (илустрован фотографијама и цртежима, што је у репринту одлично очувано), а у етнографском сегменту још 5 радова.

Након овог поглавља следе технички додаци који и појединачно и заједно изузетно доприносе функционалности и употребној вредно-

сти ове збирке. Одељак са исправкама (1281–1295), првобитно непла-ниран, настао је сам од себе а чине га неке корекције штампарских или других материјалних грешака уочених током виšekратног ишчи-тавања у процесу израде регистара (в. Предговор, стр. XIII). Многе од тих грешака потичу од старих словослагачких техника и неизбежна су последица бројности језика и графија у оптицају (најчешће је проб-лем у дијакритицима, који или недостају или су погрешни). Већина њих су такве да их стручни читалац може препознати и игнорисати, док за лаика немају превелики значај. У текстовима који су прекуца-вани, уочене грешке су исправљене, тако да их у овом издању заправо нема. Исто тако су грешке исправљене у облицима који су ушли у не-ки од регистара (што је било нужно ради њихове употребљивости), али при том се иза таквих облика у експоненту налази латинично сло-во *ц* (нпр. именица *prelog* регистрована је на пет места, а само на страни 226 са погрешком, што је маркирано као [226^с]).

После исправки следи Библиографија Франце Безлаја⁶ (1297–1307), опет искључиво латиницом, са транскрибованим ћириличним насловима и називима. Њеној прегледности доприноси то што су на-слови монографија истакнути масним слогом и увек дати на првом месту у дотичној години.

Далеко најобимнији, Регистар речи и имена (1309–1525)⁷ који су саставиле Метка Фурлан и Хелена Јазбец, сортиран је, стандардно, по језицима, али тако што су апелативна и ономастичка лексика обједи-њене (ова друга је маркирана курзивним слогом). Овакав узус није

⁶ Из ове интегралне библиографије, настале на основу двеју претходних које су израдиле Аленка Шивиц-Дулар и Матеја Хочевар, ишчитава се Безлајев развојни пут, од младалачког лутања кроз прве преводе (белетристике, чак поезије) преко ди-сертације из фонетике, затим сазревања током деценије када је водио „двоструки жи-вот“ страствено се бавећи пчеларством уз педагошки рад (о чему сведочи и неколико уџбеника), да би се коначно усредредио на уже стручну тематику из области језичке историје, ономастике, етимологије (заступљену у првом поглављу ове збирке и у ауторским монографијама). Преданост Етимолошком речнику словеначког језика као животном делу и селективност са којом је следио тај циљ огледа се и у привидном одсуству ауторских радова након пензионисања 1980. године. Од тада Безлај даје са-мо интервјуе, док је све своје снаге, окрњене не само старошћу већ и болешћу и озбиљно оштећеним видом, мудро и невероватно самодисциплиновано, са подви-жничком преданошћу, усмерио на завршавање речника за који је, буквално до по-следњег даха, свакодневно писао по две до три одреднице.

⁷ Ако имамо у виду да је текст штампан двостубачно, и да комплетно испуње-на страница има 52 реда, долазимо до просека од близу сто речи по страници (међу-наслови са називима језика одузимају простор), што значи да се на преко двеста стра-ница регистра нашло најмање двадесет хиљада облика из различитих језика — од тога више од половине из словенских, укључујући прасловенски.

општеприхваћен (нпр. индекси за Скоков етимолошки речник имају посебан сектор посвећен ономастици, из свих језика), али уредница свој избор у предговору образлаже изричитом намером да очува Безлајев етимолошки приступ, који не познаје формалне границе између онима и апелатива. Таква аргументација је легитимна, техничко решење свакако је практично, али читалац кога нарочито занима ономастика у Безлајевом опусу приморан је да у потрази за, нпр. неким словенским топонимом, проверава чак петнаест регистара.⁸ На тај начин се границе, претходно уклоњене између апелатива и онима, накнадно постављају између језика, иако онима, неупоредиво више него апелативна лексика, по природи ствари такве међе не познају.⁹

Регистар речи из српско-хрватског језика (1392–1409) трећи је по реду (иза словеначког и старословенског) и други по величини (после словеначког), са близу 1800 речи на скоро 18 страница (в. нап. 7). На њега се морамо осврнути посебно, не само зато што се он тиче и српског језика, већ и због тога што се он по неким одликама разликује од свих осталих регистара.¹⁰ Наиме, вероватно у најбољој намери да буде у току са променама које су се (управо у време када је Безлајева збирка састављана), у српскохрватском језику збивале на норматив-

⁸ Нпр. хидроним *Бистрица* стоји у словеначком регистру (према стр. 202, 239, 880), затим у српскохрватском регистру, са додатном квалификацијом хрв. (према стр. 880) и у (пра)словенском регистру (према стр. 135) — што јесте верни одраз чињенице да Безлај није наводио друге *Бистрице*. Да се на томе остало, једини коментар би се могао тицати чињенице да је оваквим техничким решењем смањена прегледност података из перспективе осталих језика који такође имају овај хидроним (уп. примере из бугарског, чешког, горњолужичког, пољског, руског, украјинског језика у ЭССЯ 3:151, SP 1:478), али се томе принципијелно ништа не би дало замерити. Међутим, уредничком интервенцијом нарушена је изворност Безлајевог текста, а то није компензовано, нпр. информацијом о стварном стању у српско-хрватском за који се, само у RЈAZU, који никако није најактуелнији извор, наводи 8 хидронима *Бистрица* (4 са Косова и 4 из Босне и Херцеговине и, можда случајно, ниједан „па *hgvaskem*“ како Безлај цитира Дикенмана), и чак 9 села са тим именом (2 из Хрватске, 4 из БиХ, 3 из Србије). Ове податке наводимо не као допуну регистру, већ као илустрацију наше тезе да би он заправо био бољи без учињених интервенција.

⁹ Нажалост, употреба ових регистара релативно је отежана тиме што на њих није примењено диференцирање живих глава на парним странама — што је иначе савршено спроведено у осталим поглављима у којима се на тој позицији налази наслов чланка — па се на свих двеста и нешто страница понавља иста жива глава.

¹⁰ На свој начин од осталих одудара и регистар посвећен обама лужичким језицима (*Lužiška jezika* — стр. 1440–1441) у коме се истовремено налазе немаркиране речи и оне обележене скраћеницама *gl.*, *dl.*, *gl./dl.* и *stluž.* — све без посебне напомене у поднаслову или разрешења скраћеница, мада је ту све савршено јасно (осим, евентуално, разлике између неколико немаркираних речи и оних знатно бројнијих са скраћеницом *gl./dl.*).

ном и социолингвистичком плану, уредница је у овом регистру, у крајњој инстанци, изневерила принцип верности оригиналу (најбоље оличен у фототипској верности изворним радовима), тако што је прибегла неким корекцијама којима се заправо реинтерпретира изворни текст. Техничко решење додатног маркирања појединих облика који чине поткласу језика датог у наслову,¹¹ иако у начелу веома практично, у случају речи из српско-хрватског језика није послужило истинском прецизирању већ пре уношењу забуне. Наиме, у овом регистру насловљеном *Srbohrvaški jezik*, посебно су наведене у поднаслову, и спорадично коришћене, четири врсте скраћеница: хрв. за хрватски, срп. за српски, бос. за босански и црног. за црногорски¹² — дакле све у придевском облику, без експлицирања именице на коју се односе, али се очито подразумева да је то *језик*. На тај начин је, с једне стране Безлају импутирана дистинкција коју он сам уопште није правео, а са друге стране, механицистичким уважавањем неких географских одређења нарушена је стварна слика о ареалу (као и дијалекатској провенијенцији) појединих речи. Ово се односи не само на време у коме је Безлај писао о њима, већ и на период приређивања збирке, чиме су прејудуциране неке тада још неустановљене „социолингвистичке реалности“ (које и иначе — у дијахроном третирању језика, у какво спадају етимолошке и ономастичке студије — не играју битну улогу). У сваком случају, велики труд који је несумњиво утрошен на спровођење овакве додатне класификације није уродио адекватним плодом. Због маркирања свих лексема које на било који начин могу бити „*deloma*“ хрватске (в. нап. 12) једном истом скраћеницом, само хрв., пропуштена је прилика да се унесу много битније информације (барем за кориснике са дијахроном визуром — а други вероватно и неће користити овај регистар) о припадању појединих речи чакавском или кајкавском дијалекту, што је Безлај неретко нарочито обележавао: нпр. његово „чак. *гòдина* 'киша'“ у регистру се „изгубило“ као *гòдина* хрв.

¹¹ Нпр. у регистру посвећеном руском језику, староруски облици су обележени скраћеницом *str.* која се налази иза дотичног облика, штампана упадљиво ситнијим фонтом, док у староцрквенословенском регистру иза појединих речи стоје скраћенице *r.-csl.* за рускоцрквенословенски и *srb.-csl.* за српскоцрквенословенски итд.

¹² „*Deloma hrvaško označeno s hrv., srbsko s srb., bosensko s bosen., črnogorsko s črnogor.*“ (op. cit. 1392). У овом низу тешко се разазнаје критеријум по коме је уређен, јер није ни абecedни, ни географски. Необично је и то што наведена скраћеница *bosen.* није употребљена ниједном. Истовремено није јасно — а морало би бити разумљиво сваком слависти — у ком је смислу ту употребљен прилог *deloma* „делимично“ (тако га дефинишу стандардни словеначки речници), пошто се поменуте скраћенице употребљавају да означе управо издвајање појединих речи из општег недиференцираног корпуса.

итд.¹³ Даље, именица *зубља* у овом регистру је маркирана скраћеницом црног. и као таква регистрована на 5 места (стр. 475, 488, 525, 530, 1042) — на овој последњој стоји „sbh. dial. *zublja*, pri Vrančiću *zublje* (п.)“ (проред Ј. В.-II.). Како у RJAZU налазимо низ потврда, после Вранчића и код других хрв. лексикографа и писаца, затим у Вуковој народној пословици као и теренске потврде из Требиња и Ужица, док РСАНУ доноси новије потврде, од Вукове у *Српском рјечнику* (уз убикацију у Црној Гори), преко Његоша, Ј. Веселиновића, М. Глишића, А. Г. Матоша и Т. Ујевића, тешко је схватити, нарочито с обзиром на још Безлајево навођење Вранчића, откуд класификација ове речи као црног. И најзад, примери третмана неких имена/именица супстратног порекла¹⁴ у овом регистру могу нас додатно уверити у несврсисходност занемаривања принципа верности оригиналу — кога се уредница иначе брижљиво придржавала — будући да је у таквим случајевима изостала компензација на другој страни.

Предметни регистар (1527–1553) израдила је Метка Фурлан сама и он представља ауторско дело за себе. Међу његовим одредницама нашли су се многи стандардни лингвистички појмови као *alternacija*, *fonologija*, *elipsa*, *hidronimija* итд., али и неки паралингвистички као *Etimološka komisija SAZU* (двапут), *germanomanija*, *keltomanija* (по једном), *hiperkorektni zapis* (7 пута). Поједине одреднице можда су (непотребно) обимне, нпр. употребна вредност одреднице *jezik* у којој се реферише на више десетина локација можда и није превише велика, упркос томе што су наведени и појмовни парови типа *jezik in homonima*, *jezik in narod*, или синтагме као *otroški jezik*, *razvoj jezika*, *ženski jezik* итд. Сличан је и случај одреднице *ime* (тј. „оним“) која се протеже на читаву страницу, или *glagol* где се на скоро целом ступцу

¹³ Даље је нпр. именица *габа*, посведочена на Брачу, коју Безлај само тако убицира, не означавајући је чак ни као чакавску, у регистру маркирана скраћеницом хрв., очито на основу интерпретације изворне убикације, док придев *габав*, несумњиво изведен од ње, а посведочен у средњој Далмацији, нема никакву ознаку (чиме се имплицира да је општесрпскохрватски), што не делује нимало конзистентно. Наравно да је именица са Брача чакавска, али како се може бити сигуран да придев са копна преко пута Брача то није. Затим лексема *грм* хрв. (стр. 445, 507) у Безлајевом оригиналу се на првом месту помиње само као „sh. *grm*“ без икакве убикације, а тек на другом као „sbh. kajk. *grm*“ из Хабделића — што се у регистру не види.

¹⁴ Уп. нпр. оним *Мосор* црног. (стр. 142, 681) и ороним *Мосор њланина* хрв. (стр. 386, 681, 901 — пропуштена 142), оба као паралеле слн. *Masore*, или немаркирано *гърма* “процеп међу стенама“ (стр. 937 — тако и код Безлаја и у његовом извору [J. Schütz, *Die geographische Terminologie des Serbokroatischen*, Berlin 1957]), наспрам *гърма* хрв. (стр. 937 на истом месту код Безлаја прозодијски дублет претходном облику, стр. 837 неакцентовано и неубицирано, а на стр. 60 такође неакцентовано, са убикацијом у Далмацији преузетом од Скока) са словеначким панданима у Истри итд.

налазе различите референце на глаголе из више језика: csl. *iterativa*, ч. на *-váva*, ide. *injunktiv*, sbh. на *-isa-*, sln. s formantom *l*, ... slov. dvojna tvorba tipa *mirati* : *měрати* или опште као *deziderativa*, *iterativa*, *kavzativa* итд. У сваком случају, добро је што се уредница при изради овог драгоценог регистра држала максиме да је више боље него мање. Нарочиту вредност могу имати одреднице као *adstrat*, *areal*, *besedna družina*, *besedno križanje*, *dekompozicija*, *dubleta*, *jezični tabu*, *kalk*, *stratigrafija* итд. Из њих се види на који начин ова монографија може да послужи као својеврсна лингвистичка енциклопедија и стручњаку и релативном лаику.

Персонални регистар (1555–1572) саставиле су Метка Фурлан и Хелена Јазбец, и такође је дат искључиво латиницом. И он сам по себи може бити занимљиво штиво ако се обрати пажња на фреквенност појединих имена, која варира од 1 (А. А. Шахматов) или 2 (Ј. В. Стаљин, А. Шкаљић), преко близу 200 (М. Плелершник, Ј. Покорни, Ф. Рамовш) до преко 200 (П. Скок) или чак преко 300 (М. Фасмер, Ф. Миклошич).

Сам жанр збирке или избора претходно објављених радова опште није нов — многи аутори, често још за живота, бавили су се и баве се приређивањем таквих компилација које пружају заокружен увид у поједине домene научничког интересовања и достигнућа. Али ова монографија ипак представља новину јер у много чему превазилази све што је досад виђено у дотичном жанру, не само по обиму већ првенствено по квалитету и промишљености уредничке концепције, крунисаним изврсном коначном реализацијом. Овде постигнут технички ниво јесте благодет штампања књиге на почетку 21. века, али без зналачког осмишљавања начина на који је Фурланова осветлила ризницу Безлајевих проучавања и учинила је широко и лако доступном, тај аспект би се изгубио. Стандарде постављене овом монографијом тешко ће убудуће бити надмашити.

Београд

Јасна Влајић-Појовић